

Tóth Csaba

„A GONDOLAT ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK ESÉLYEI EGY MEGHATÁROTT KÖZEGBEN” – EGY ÉLETMŰ FÉLÁRNYÉKBAN –

MAROSITS JÓZSEF

Marosits József képzőművészeti és költői életműveszűkebb hazáján, Vas megyén kívül szinte ismeretlen, annak ellenére, hogy ott a napi sajtó, főleg a rendszerváltás után, több interjút, kiállítás-elemzést közölt munkásságáról. (1) Ismerve hazánk kulturális közállapotait ezen nem kell meglepődni, habár mint tény nagyon elszomorító és lehangoló. Az írás címéül választott Marosits mondat, egy olyan 1990-92 között készült művének a címe, ami drámai erővel, szinte emblematikusan jeleníti meg napjaink magyar közállapotait, a magyar valóságot. Egy piros, fehér, zöldre festett, téglalap alakú vasketrecben megmerevedett fekete gesztusok, mint a sötét, démoni erők, túlerőben rács mögé zárják a maroknyi fehér tisztaságot. Reménytelenül egyoldalú küzdelem, determinált dramaturgiával. Ez a drámai vizualitás egyébként Marosits József minden fő művének sajátossága.

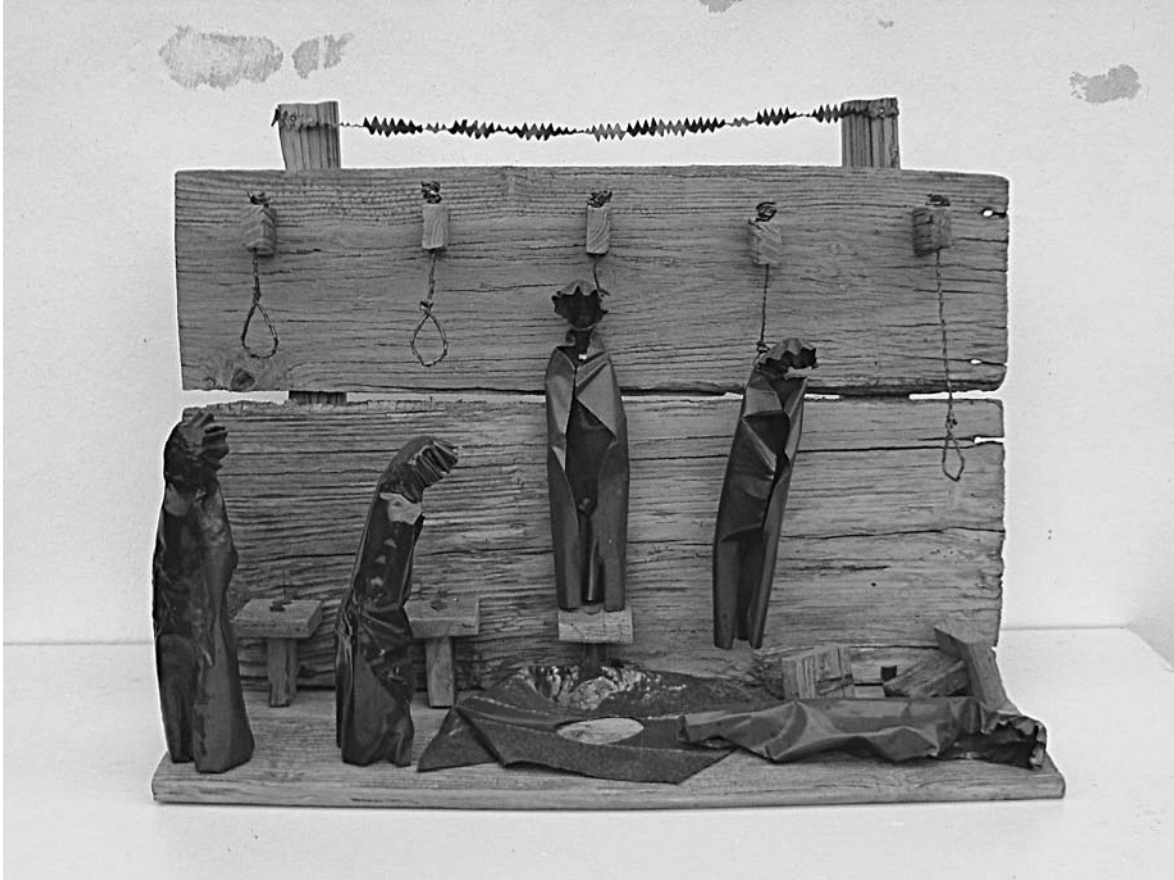
A bevezetőben három ilyen művet hadd emeljek ki, három különböző kiállításon találkoztam velük.

1991-ben, a rendszerváltásnak nevezett népszínmű, valójában népátverés elején, Szombathelyen rendeztük meg a *Türttiltott* kiállítást, ami Vas megye képzőművészetének „aczélos” évtizedeit volt hivatott bemutatni. Marosits József *Lehetőségeink* művének katartikus hatásával ekkor szembesültem először. Habár az alkotás a 80-as években készült, ekkor volt először látható. Egy teljesen zárt, üveg téglalapban két madár életerébe láttunk be. Az egyik madár szabadulásvágyból a téglalap felső sarkának ütközött, majd holtan

visszahanyatlott. Vére az ütközési ponttól végigcsorog az üvegketrec belső falán. A másik madár konstatálta a történetet. Nem készült a kiállításnak sem plakátja, sem katalógusa, de mindenképp ez a mű fejezte ki a legélesebben a nyugati határszél vasfüggöny melletti bezártságát, szabadságvágyát.

2006-ban egy Karácsonyi Tárlatot nyitottam meg Szombathelyen, amin Marosits József *1956-os Karácsonyfa* műve szerepelt. A sok meghatóan szép karácsonyi hangulatú mű közt szinte ünneprontásként szembesülhettünk Marosits szívbe markoló kompozíciójával. A színpadszerűen berendezett térben 5 vörösréz lemezből hajlított emberi figurát, és ugyanennyi akasztófát láthattunk, kettőről már leszedték holt tetemet, egy még élettelenül lógott a kötélén, kettő pedig várta az akasztást. Színpadi kellékként ott volt 1956 attribútuma, a lyukas zászló. A mű, amit a művész az 50. évfordulóra készített, hihetetlen erővel idézte meg Márai Sándor gyönyörű versét a *Mennyből az angyalt*. Ilyen művet csak olyan ember képes készíteni, aki megélte ezt az 56-os Karácsonyt.

Tavaly, koratavasszal nyithattam meg Marosits József visszatérítő kiállítását, ugyancsak Szombathelyen. A kiállítás fókuszában a 1982-83 között készült *Prés* szoborkompozíció állt. Ezúttal egy nyomdai présbe szorította be a művész egy emberpárt ábrázoló szobrát, amiből a démoni szorítóerő következtében piros vér (festék) szívárgott. Valóban a nyolcvanas évek közepére már szinte elviselhetlenné vált a reményvesztettség,

Marosits József:
56-os
kompozíció

a perspektívátlanság. 1956 után, ebben az időben emigráltak a legtöbben az országból.

Honnan e fogcsikorgató elszántság, e villámfényes megvilágosodás, e mennydörgésszerű őserő a Marosits-művekben?

Marosits József nem csak grafikus, nemcsak szobrász, 6 kötetes költő is! (2) Költői éleslátás, kikristályosodott képalkotás, ősképszerű metaforák rejtik e titkot, ami egyaránt munkál a képzőművészetében és a költészetében. Sőt, e két külön tartomány, mint egyazon dolog pozitív és negatív formája tökéletesen kiegészíti egymást, összeillesztve alkot egy teljes egészet. Talán nem véletlen, hogy minden verseskötetét saját munkáival illusztrálta a művész. Szinte minden plasztikai, vagy grafikai alkotásának megtalálhatjuk a költői életműben a megfelelőjét, a sok talány, ami művei láttán bennünk felmerül, versei olvasása közben feloldódik, értelmezhetővé válik, minden a helyére kerül.

Ez az írás ezúttal csak a látványvilággal foglalkozik, a költői univerzum feltárását meghagyja literátorok számára.

Marosits Józsefet 9 éves korában elütötte egy oldalkocsis motorkerékpárral a szombathelyi erdőgazdaság párttitkára. 24 törése lett a balesetben, de szervi baj nem

érte, így életben maradt. Teljes gipszben 11 napot volt a kórházban, de az édesanyja már az első héten teljesen megőszült. Felépülése után kezdett el rajzolni, Mészáros József festőművész volt az első tanára a szombathelyi Derkovits Képzőművészeti Szabadiskolában. Mészáros József nagy érzékenységgel jelenítette meg festményein a társadalom periferiájára szorult egyszerű emberek világát, miliójét. Ez a fajta szinte Millet-et idéző realizmus jelenik meg első grafikáin, *Fiúportré* – 1965, kisplasztikáin, *Ülő női akt* – 1965, *Fürdés után* - 1966, *Női figura* – 1969, *Szerelmes pár* – 1969, *Kubikos* - 1969, *Aszfaltozó* – 1969, *Öregasszony összekulcsolt kézzel* – 1969, *Magányos fogas* – 1969, *Falak (Börtön)* – 1971-72. A Szerelmes pár kicsit Rodint, a Kubikos és az Aszfaltozó egyszerre Nagy Balogh Jánost és Goldmann Györgyöt, a Női figura Derkovits és Tóth Menyhért szobrait, a Magányos fogas, és a Falak pedig Schaár Erzsébetet idézi meg. A grafikákkal, szobrokkal párhuzamosan egy nagyon izgalmas nonfiguratív, relief-szerű festménysorozatot is készít. Az 1964-68 között alkotott, Radnóti Miklósnak emléket állító *Erőltetet menet* festménye a késői Derkovits grafikákra emlékeztet. Ebben az időben már Győrben találjuk a művészt, mivel a szülők nem engedték meg számára, hogy képzőművésznek tanuljon, így építészeti

iskolát végez a városban. Kalmár János és Szentiványi Károly festőművészek instruálják az ottani képzőművész körben. 1972-ben életre szóló barátságot köt Cs. Kovács László szobrászművésszel, aki révén megismeri Schaár Erzsébet, Vilt Tibor, Marton László, Varga Imre és Kő Pál művészetét. Ezzel párhuzamosan főleg Kassák Lajos konstruktivizmusa és Jakovits József organikus plasztikai nyelve hat rá. A kassági szabadvers a költő Marositsra is maradandó hatást tett. Az 1971-72 között készült *Ikek* és az 1974-es *Kapcsolat* plasztikák az utóbbira példák. Schaár Erzsébetnek *Schaár Erzsébet emlékére*, Nagy László előtt két grafikai lappal is – a *Nagy László halálára* – 1976 és a *Nagy László emlékének* – 1976 – tiszteleg. Itt hadd szakítsam félbe az életmű taglalását, hiszen Nagy László személye és költői génusza maradandó hatást tett Marosits Józsefre. A már említett baleset után nemcsak rajzolni kezdett el, hanem versek is születtek különböző rendszerességgel. 1968-ban már a Sárvári Diákköltők Találkozásán találjuk, sőt 1971-ig a Vas Népe is közli verseit. Ekkor, egyik pillanatról a másikra indexre kerül, mint költő, és csak a rendszerváltás után kap újra nyilvánosságot. De térjünk vissza Nagy László univerzumához, amely magához vonzotta, mint rajzoló, és mind verselő. Nagy László a legarchaikusabb néplélek-rétegekből, a kollektív tudattalanból hozta felszínre csodálatos rituális költészetét. Ezek az ősi lélekretek jelennek meg Marosits költészetében és képzőművészetében is.

Miközben képzőművészként egyre inkább magára talált, az élet nem állt meg körülötte. Fel- és levette az angyalbőrt; Szolnokon, ahol katonáskodott, összebarátkozott Gácsi Mihállyal, aki megrendezte első önálló kiállítását. Gácsi Mihály is egyfajta garabonciás ember volt, ami megerősítette benne a különutas magatartásformát, életmodellt.

Ettől az időtől bontakozik ki az életmű és születik meg az életmű gerince. 1976-os, mocsári tölgyből készített *Apám hagyatéka* már teljesen önálló plasztikai nyelvű, és a később annyira rá jellemző objekt-szobrászatról árulkodik. Az apám hagyatéka egy durván, tömbszerűen megfaragott fa Krisztus, aki egy vasgereblyére van felfeszítve. 1974-es, a nyíltan politikai üzenetű *Vakok kórusa*, 1975-ös a mocsári tölgyből faragott robotztus *Mózes* és a filozofikus *Homokóra*. 1976-ban készült, az életműben szinte egyedülálló, festett gipsz *Lila ágy*, ami egy nagyenteriór. Talán itt köszön vissza Kő Pál színes szobrászata. 1978-as, az ismét csak Goldmann Györgyöt idéző körtefából faragott *Terhes nő*. Ugyancsak ekkor készült a *Kompozíció*, ami sajnós megsemmisült. 1979-es, a Jakovits József világára rímelő, monumentális *Gaya*. 79-es évjáratú az *Ikarusz*, aki átrepül a Napon. Micsoda költői interpretáció! 1980-as, a Németh Mihály világára emlékeztető, kőből faragott *Csillagnéző*. A *Fejedelmi pár* Henry Moore nyomdokain jár. 1982-es *Bábel*, ami nem más, mint egy barlachi vízió, egy embertoronyról.

Marosits József:
Mindszenty
emlékérem

1983-ban készítette el első köztéri munkáját, a híres vasi népdalgyűjtő, Békefi Antal síremlékét, amin egy dunántúli pásztorfaragást dolgozott fel.

1986-87 között készült az *Ecce Mater*, ami az örök anyaságnak állít emléket, és a mocsári tölgyből faragott *Öreg bölcs*. 1988-89-es a *Szeretetsomag*, ami nem más, mint egy papírba becsomagolt üvegdoboz, benne kenderkötél, ami hasonló lakonikusságot fejez ki, mint Lakner László kötele. Szintén ebben a két évben készült a *Koldusok Karácsonya*, ami részben a Leonardo-tól eredeztethető, klasszikus utolsó vacsora toposzra vezethető vissza, mivel a hosszúkás téglalap alapú asztalt üli körbe a reménytelen embercsoport, az asztal mértani közepén egy kiszáradt fenyőfacsonk. Gerber Pálnak van egy hasonló installációja a 90-es évek közepéről, ő három lecsupaszított, utcára kidobott karácsonyfacsontvázból képezte a művét. 1989-ben készült a *Rab madár*, ismét egy objekt-szobor, egy régi madárkalitkába van teljesen beszorítva egy mocsári tölgyből faragott madár. Ugyancsak ebből az évből való a gesztenyefából faragott *Magyar Laokoón*. Itt is abszolút főszereplő a kötél, ami a kígyót helyettesíti. A palmettás honfoglalási tarsolylemezek hálószerkezetére rímelve, gúzsba köti a megnyomorított, elnémitott embertömeget. (Már utaltam a 80-as évek végi elviselhetetlen politikai klímára.) Az 1990-es *Feltámadás* a rendszerváltás reménytelni pillanatát örökíti meg, a megint csak paraszti használati eszközökből összeácsolt kereszt immár üres, körülötte a feltámadás attribútumai. Ekkor készül a barokk Szentháromság kompozíciókat idéző *Szentháromság*. A *Szent László vizet fakaszt* kisplasztikája minden bizonnyal egy köztéri alkotás vázlata, sajnós nem valósult meg, pedig megkapó ihletettséggel jeleníti meg a középkori legendánkat. 1984-91 között, hosszú

évek alatt érlelődött meg a *De azért csak mi győztünk, ugye?* talányos plasztikája, ahol a figurára egy csomó katonai, politikai jelvényt applikált fel a művész. 1991-es keltezésű az *Amikor a sötét szörny ránk tekint*, és a *Kitörési kísérlet*. Mindkettő műanyagplasztika, egy-egy műgyantába merevedett gesztus. 2002-ben kezdte el készíteni, de még mindmáig befejezetlen a *Vonalkód*, Marosits leginkább aktuálpolitikai tartalmú műve. A vonalkód titkos küldetéséről, szerepéről csak részben lebbenti fel a leplet Mel Gibson filmje, az *Összeszűvéselmélet*. Titkos küldetésre utal Marosits műve is, hiszen a D-209-es titkos-ügynök száma épp úgy fel van tüntetve a művön, mint a közelmúlt hazai belpolitika sarkalatos évszámai, egész a maig. 2003-ban készült, az életműben egyedülálló *Úton* térplasztika, amit tulajdonképpen egy kamionos barátjának készített. A kúp alakú térformára kúszik fel az országút, a legmagasabb pontját egy kanyarban látjuk a kamiont, majd az út a másik oldalon elé hanyatlik a mélybe, a végtelenbe. Kungl György elmés kerámiaplasztikáival vetekszik e mű. 2006 a hajlított rézplasztikák éve, az 1956 Karácsonya párdarabja a *Csendes éj*. Egy régi disznóól ammóniától megmart akácpadlójából faragott ki a művész egy padot, amire egy fekvő hajléktalan figurát hajlított vörösrézből. A *Közös keresztünk* szintén rézhajlításos plasztika, egy olyan Corpus, amelyiknek mindkét oldalán van egy felfeszített figura. Régi-régi művek ekkor veszik fel végső formájukat, mint a 1976-2008 között megérlelt *Két torony*, amely kicsit Pátkay Ervin és Kemény Zoltán absztrakt plasztikáit idézi meg. 1973-2009 között készült el, tehát több mint harminc éven át formálódott az *Ablaknéző*, a *Napkaloda*, és a *Tolattyú*.

2000 után az érme is kitüntetett helyet kapnak Marosits József munkái közt. 2003-04 között készítette, a 14 darabból álló *Metamorfózis* éremsorozatot. A 2003-as *Magyar Golgota* arra példa, hogyan tesz kísérletet a művész, egy szobron belül, az érem és a körplasztika egyidejű érvényesítésére. 2003-ban Boldog Batthyány Stratmann Lászlóról, 2008-ban Mindszenty Józsefről készít érmet. Az utóbbiról kettőt is, egy hagyományos körformájút és egy téglalap alakút. Ugyanebben az évben készítette el talán az ország legszebb Wass Albert portréját, amit Rátóton állítottak fel. Egy szokatlan, kicsit Samu Géza munkáit idéző, plasztikát is készít *Kis-kompozíció* címmel.

Mint ahogy a címben is jeleztem, céloim az volt, hogy egy félárnyékban lévő életművet mutassak be, melyet talán az alkotón kívül senki nem látott egészben (a műtermében 1000-nél több az egyedi grafika). Ez a tanulmány nem törekedett, és nem is törekedhetett tehát a teljességre. Egyszer eljön az idő, amikor Marosits József munkássága teljes fényben fog látszani, akkor már biztosan el lehet helyezni életművét a 20. század második felének magyar szobrászatában és grafikájában.

Annai azonban már ma is megállapítható, hogy robosztus

és tömény gondolati líra tárgyiasulása a marositsi életmű, ami ugyanúgy költészetének is a sajátossága. Erre példa, és egyben záró gondolat a *Minél* négyverssoros verse:

Minél vakítóbb a fény,
annál sötétebb az árnyék,
minél közelebb a vég,
minden perc ajándék.

1. Nagy Péter: A gömb titka – Vas Népe 1979. 07. 22. Sz.hely * Csényi Zsuzsanna: Az Amatőr – Áram 1979/12 Bp. * Szelestey László: A szoborkészítés is egyfajta mesterség – Vas Népe 1982. 04. 17. Sz.hely * Pósfai János: Marosits művek a TIT galériában – Vas Népe 1988. 07. 05. Sz.hely * Bodorkós András: Felemás – Vas Népe 1991. 02. 27. Sz.hely * Prieger Zsolt: Ma nyílik az „Idegen szép” – Vas Népe 1992. 06. 12. Sz.hely * Merklin Tímea: Falu szélén házikó – Vas Népe 1993. 06. 26. Sz.hely * Merklin Tímea: Életének bugyrai – Savaria Fórum 1993. 08. 21 > Sz.hely * Bodorkós András: Gyalupadtól a gereblyés Korpuszig – Vas Népe 1994. 02. 17. Sz.hely * Kozma Gábor: szalon a zónában – Vas Népe 1995. 03. 20. Sz.hely * Merklin Tímea: Tisztelet Szent Mártonnak – Vas Népe 1997. 10. 02. Sz.hely * Merklin Tímea: Öreg fából faragott szobrok – Vas Népe 2002. 08. 17. Sz.hely * Merklin Tímea: Az egész ház műterem – Vas Népe 2003. 06. 21. Sz.hely * Bodorkós András: A tenyeremben a mindenség – Vasvári Újság 2003. 10. 21. Vasvár * Merklin Tímea: A szobrászköltő emlékeiből – Vas Népe 2006. 02. 18. Sz.hely * Merklin Tímea: Volt egyszer egy Vasi Műhely – Vas Népe 2006. 10. 19. Sz.hely * Merklin Tímea: Kortalan festők – Vas Népe 2006. 12. 11. Sz.hely * Merklin Tímea: Tárgyak a térben – Vas Népe 2007. 07. 13. Sz.hely * Merklin Tímea: A világnak fája – Vas Népe 2008. 09. 26. Sz.hely * Merklin Tímea: A felhőket már zsebre tette – Vas Népe 2009. 03. 21. Sz.hely * Merklin Tímea: Mindent a szemnek – Vas Népe 2009. 11. 28. Sz.hely * Merklin Tímea: Fél száz év alkotásban, önarcképpel – Vas Népe 2010. 02. 25. Sz.hely * Merklin Tímea: Egy csónak a végtelen vizen – Vas Népe 2010. 03. 06. Sz.hely
2. Az angyal hívása – 2000 Sz.hely, Vadszóló a sziklán – 2004 Sz.hely, Életfogytiglan – 2005 Sz.hely, Tárgyak a térben – 2007 Sz.hely, Örök vándorok – 2007 Sz.hely, Metamorfózis – 2008 Sz.hely